

Afsættelsen af Bismarck og starten til Første Verdenskrig

Af Jeffrey Steinberg, EIR

8. juni 2015 – For at være tro mod historien må det siges, at Otto von Bismarcks (1815-1898) tvungne tilbagetræden som Tysklands kansler, den 20. marts, 1890, markerer den virkelige startdato for det, der skulle blive kendt som Første Verdenskrig. I næsten 30 år havde Bismarck ført den mest intense, diplomatiske virksomhed i moderne, europæisk historie, og havde udvirket skabelsen af en forenet, tysk stat og smedet en alliance med De forenede Stater, samt ført en politik til forhindring af krig på det europæiske kontinent, alt imens han holdt England og Frankrig i skak for at forhindre deres indgriben i Nordamerika på vegne af Konføderationen.

Et af de mest undervurderede træk ved Bismarcks opkomst og succes var hans intense samarbejde, der stammede fra hans universitetstid i Göttingen og Berlin, med en gruppe amerikanske diplomater og politiske økonomer, der i skabelsen af en forenet, tysk nationalstat så udbredelsen af de amerikanske, republikanske principper og det amerikanske system for politisk økonomi, ind i Kontinental-Europa, efter den fejlslagne Franske Revolution og de efterfølgende Napoleonskrige, og den katastrofale Wienerkongres. Blandt kronerne på denne kongres' præstationer var forhindringen af fremkomsten af et forenet Tyskland, og i stedet herfor, bevarelsen af en samling af 36 separate fyrstendømmer, der var allierede med Det østrig-ungarske Imperium.

Det amerikanske system

Før der var en Otto von Bismarck, var der en Friedrich List (1789-1846). Som følge af politiske intriger i sin fødeby Würtemberg flyttede List til De forenede Stater i 1824, hvor han blev i de næste otte år og slutteligt opnåede amerikansk statsborgerskab. List slog sig ned i Reading, Pa., grundlagde en tysk-engelsksproget avis og blev en stærk fortalere for konstruktion af jernbaner og andre, vitale infrastrukturprojekter. I 1827 skrev List sit

Otto von Bismarck, 1880.

første, større arbejde, *Omrids af Amerikansk Politisk Økonomi*.

List havde studeret Amerikas første finansminister Alexander Hamiltons rapporter til Kongressen og blev en magtfuld fortæller for økonomi efter Hamiltons principper, og han udviklede i alle sine skrifter begrebet »intellektets kapital«. Med dette mente han den menneskelige kreativtets evne til at opfinde og deltage i fremskridt for sam

Det tyske postvæsens frimærke til minde om »den tyske jernbanes fader«, den tysk-amerikanske økonom, Friedrich List.

fundet som helhed. Dette begreb fordrede organisering i nationalstater, som han også beskrev som »konføderationen af produktive kræfter«.

I 1832 vendte List tilbage til Europa som amerikansk konsul i Hamborg, og senere i Leipzig. Tilbage i Europa skrev List sine to andre, større værker, *Det naturlige system for politisk økonomi* (1837), og *Det nationale system for politisk økonomi* (1841). I Leipzig tog han en førende rolle i integreringen af et tysk jernbanesystem. I 1846 skrev han et forslag, der blev udgivet i *Eisenbahn Journal*, med titlen »Jernbanelinjen fra Ostende til Bombay«, som i realiteten var den idémæssige sæd til hans senere planer om et eurasiske jernbanesystem, der forbandt det kontinentale Vesteuropa med Kina. Han skrev:

Folk burde indse, at afstanden fra Ostende [Belgien] til Bombay [Indien] kan dækkes på 10 dage. Et dampskib skal bruge 40 dage, og med sejlskib vil det tage 100 til 120 dage. Så folk burde indse den store, økonomiske fordel ved at gå over til en sådan eurasiske jernbanelinje.

Ikke overraskende kom List på dette tidspunkt under voldsomt angreb fra Londonaviserne *Economist* og *Times*, der allerede var to flagskibs-publikationer for Det britiske Imperium. *Economist* beskrev List som »en stor agitator«, hvis system er et »kampråb for beskyttelsestold, denne nøgne selvished ... bygget på løgne og sofistrier, og som fornægter århundreders erfaring«.

Kort før sin for tidlige død i 1846 besøgte List London, hvor han mødte Prins Albert, Prinsgemal og ægte-mand til Dronning Victoria; Viscount Palmerston; og Sir Robert Peel. Han forelagde dem et memorandum, »Politik for fremtiden«, som var en af de mest forudseende bedømmelser af periodens globale, strategiske situation. Han skrev:

De dage er talte, hvor England vil være i stand til at bevare sit globale, økonomiske og handelsmæssige overherredømme. Allerede nu overgår Amerikas Forenede Stater England i økonomisk og handelsmæssig magt. USA's produktive kræfter vokser geometrisk,

de britiske vokser kun aritmetisk. Den tid, hvor briterne har overherredømmet på havene, og inden for verdenshandel, er ved at være forbi, og England har kun to valg. Det første, en krig mod De forenede Stater; eller det andet, en radikal ændring i Englands økonomiske politik, der vender sig bort fra frihandel og vedtager protektionisme som andre nationers naturlige måde at udvikle sig økonomisk, og med en forståelse af, at protektionisme ikke holder handelsvolumen tilbage, idet protektionisme giver mulighed for international, økonomisk udvikling; til trods for protektionisme vil handelsvolumen vokse. England vil kun have en fremtid, hvis det erkender betydningen af de to, nye kommunikationsmid-

ler, nummer et, jernbanen, og nummer to, telegraf, den elektriske telegraf. Et nøgleaspekt for England, i betragtning af dets store kapitalreserve, ville være ikke alene at acceptere, men også støtte projektet for en europæisk-asiatisk jernbanelinje, der er sammenlignelig med det, som De forenede Stater i øjeblikket er forpligtende engageret i, projektet med en jernbaneforbindelse mellem Atlanterhavskysten og Stillehavskysten, såvel som den Mexicanske Golfs kyst.

List vendte hjem fra dette seks uger lange besøg i England som et fysisk og psykologisk vrage, og han var død tre måneder senere, angiveligt ved selvmord.

Bismarck og Tysklands forening

Den store, russiske diplomat og fysiske økonom, greve Sergei Witte, er blevet citeret for at udtale, at Otto von Bismarck havde et eksemplar af Lists *Nationale system for politisk økonomi* på sit sengebord under hele sin embedstid.

Det, der er sikkert, er, at Bismarck blev en hengiven tilhænger af List og det amerikanske system for politisk økonomi og støttede Lists plan for skabelsen af en Tysk Toldunion som et afgørende skridt hen imod national integrering, og udvirkede et skift i Tyskland, fra frihandel og til protektionisme, i 1878-79.

Samtidigt bevarede Bismarck et globalt syn på diplomati og foretog manøvrer for at adskille de tyske fyrstendømmer fra Det østrig-ungarske Imperium, og bevarede gode, preussiske, diplomatiske bånd til Rusland, og han undgik enhver provokation mod Frankrig eller England, der kunne føre til en europæisk krig, mens han skridt for skridt førte Tyskland mod målet, national integrering.

Bismarcks møde med det amerikanske system kom ikke udelukkende fra hans studier af List. Som universitetsstuderende i Göttingen og Berlin blev han en nær ven til John Lothrop Motley, og det personlige Bismarck-Motley-bånd holdt i årtier, med Bismarck, der blev stats-overhoved i Preussen, og senere i et forenet Tyskland, og med Motley, der blev USA's ambassadør til England og Det østrig-ungarske Imperium.

Motley kom fra en revolutionær New England-familie, og han og andre, amerikanske republikanere var en del af et netværk af lærde/diplomater, der studerede ved de store, tyske universiteter og blev i Europa som

førende, amerikanske diplomater. I kredsen var både Motley og George Bancroft, der var USA's ambassadør til Berlin fra 1867-1874.

Motley var en hyppig gæst hos Bismarck, mens den preussiske leder gik frem med at befri hele Tyskland fra østrig-ungarernes og franskmændenes greb, der begge opererede under briternes generelle dominans over Europa.

I juni 1859 skrev Motley, efter flere nylige besøg hos Bismarck, til sin moder:

Hvis der havde været en ung, energisk, intellektuel fyrste i Preussen på nuværende tidspunkt, en mand som Frederik den Store eller Peter den Store, ville han se, at tiden er kommet, hvor Preussen endelig skal sikre objektet for dets ambition, Tysklands kejserkrone. Hvis Huset Brandenburg, der regerer det magtfulde, fuldt ud tyske og progressive Preussen, kunne blive kejsere af Tyskland, der totalt kunne tilintetgøre den fiktive, kunstige humbug, der blev brygget sammen på Wienerkongressen for 50 år siden og døbt Det østrigske Imperium, hvori der kun er omkring 7 millioner tyskere, der hulter til bulter er rystet sammen med 30 millioner slaver, magyarere, italienere, kroater og grækere, og himlen må vide, hvilket sammenfurium, der aldrig har haft nogen livskraft, undtagen med hensyn til at trodse alle love, det være sig gudommelige eller menneskelige – hvis et sådant resultat kunne finde sted, så kunne der muligvis blive et rigtigt Tyskland, og en smuk løsning på det nuværende, europæiske spørgsmål.

Da Motley skrev dette brev, var han vel informeret med hensyn til sin ven Bismarcks Store Plan for et forenet Tyskland. På det tidspunkt var Bismarck preussisk ambassadør til Rusland, og senere gjorde han tjeneste på den samme post i Paris. I oktober 1862 blev Bismarck udnævnt til ministerpræsident for Preussen. Han skulle blive på denne post, og den efterfølgende post som tysk kansler, i de næste 28 år. I denne periode udvirkede han tre, begrænsede, militære operationer, der alle tilsigtede at konsolidere et forenet Tyskland. I 1863 sikrede han Slesvig-Holstens uafhængighed af Danmark. I sommeren 1866 blev han allieret med Sardinien i en kortvarig krig med Østrig, der resulterede i Tysklands overtagelse af begge stater. I 1870 udvirkede han en lignende, kortvarig krig med Frankrig, der konsoliderede de sydtyske stater Bayern, Würtemberg, Baden og Sydhessen.

I den traktat, der afsluttede konflikten med Frankrig, tog Tyskland også kontrollen over Elsass-Lothringen (Alsace-Lorraine). Den 18. januar 1871 blev den preussiskdominerede Nordtyske Konføderation erstattet af oprettelsen af en forenet, tysk stat. Bismarck blev udnævnt til rigskansler af Kong Wilhelm I.

Bismarcks militær/diplomatiske anskuelse var af et transatlantisk omfang. Selv, mens han konsoliderede etableringen af en forenet, tysk nation, ydede han assistance til præsident Lincoln mod England og Frankrig, der brugte enhver anledning til at gå ind i den Amerikanske Borgerkrig til støtte for Konføderationen. Ikke alene

holdt hans militære handlinger europæiske rivaler i skak og afholdt dem fra at tage en mere aktiv rolle i Borgerkrigen, men han opmuntrede også tyske banker til at købe amerikanske krigsobligationer, der således tilvejebragte en afgørende finansiel kilde for Lincoln.

Motley skrev til Bismarck og reflekterede over den transatlantiske situation:

Jeg formoder, hvis Europas Stormagter bliver trukket ind i en krig over det Slesvig-Holstenske spørgsmål, vil vi ikke længere blive udfordret med presserende krig ... Frankrig ville gerne kæmpe mod Preussen og få Rhin-provinserne, men det ville England ikke kunne udholde, heller ikke Østrig, hvor meget, hun ellers hader Preussen.

Bismarck skrev tilbage til Motley den 23. maj, 1864, og bad sin amerikanske ven om at besøge sig og tilføje:

Jeg lover, at Unionsflaget vil vaje over vort hus, og at den bedste, gamle rhinskvin vil øse forbandelse over rebellerne.

Efter med held at have forenet Tyskland, så det var uafhængigt af Det østrig-ungarske Imperium, brugte Bismarck de næste år til at omskabe tysk politik til det amerikanske system. I denne kamp havde han nøgleallierede, mest betydningsfuldt Wilhelm von Kardorff, et medlem af Reichstag, som var en nær allieret til Bismarcks økonomiske rådgiver og personlige bankier, Gerson von Bleichröder. Von Kardorff skulle senere grundlægge den Tyske Industrisammenslutning og beklæde posten som dens første formand i 1876. Fra denne position tilskyndede han stærkt Bismarck til at vedtage en protektionistisk politik.

I maj 1879 holdt Bismarck en tale til Rigsdagen og annoncerede en ny, økonomisk kurs for Tyskland:

Vor tidligere åben-dør-politik gjorde os til en losseplads for andre landes overskudsproduktion. Efter min mening drev dette priserne i Tyskland ned gennem gulvet. Det forhindrede vækst i vore industrier og udviklingen af vort økonomiske liv. Vi må lukke denne dør og rejse en højere barriere. Og det, jeg nu foreslår, er, at vi skaber det samme marked for tysk industri, som vi tidligere, af et godt hjerte, tillod udlændinge at udnytte. Hvis faren ved protektionisme var så stor, som fortalere for frihandel hævder, så ville Frankrig for længst være blevet forarmet, eftersom landet har været tilhænger af denne teori siden Colberts tid.

I juli 1879 havde Bismarck nationaliseret jernbanerne under det nyligt oprettede Ministerium for Offentlige Anliggender. Han indførte de mest avancerede programmer for social velfærd i verden og gennemførte andre, revolutionerende reformer, baseret på det almene vel, og som endda overgik dem, der blev vedtaget i USA.

Englands krig mod Landbroen

Den dominerende skikkelse i England i hele den victorianske æra var Dronningens søn, Prins Edward Albert,

Englands Kong Edward VII i sin kroningsrobe.

den senere Kong Edward VII. Hans had til Bismarck og Tyskland var intenst, og han holdt Bismarck ansvarlig for Lincolns sejr i Borgerkrigen, blandt andre forbrydelser imod Imperiet. Men så længe, Kejser Wilhelm I forblev på det nyligt etablerede Tyske Imperiums trone, var der lagt forhindringer i vejen for England.

Alt ændrede sig i marts 1888, da Kejser Wilhelm I døde i en alder af 91 og blev efterfulgt af sin søn Friedrich, der imidlertid allerede var dødeligt syg og døde i juni. Friedrichs ældste søn, Wilhelm, kom på tronen som Wilhelm II.

Wilhelm II var jaloux på Bismarcks magt og et let bytte for Edward Alberts manipulationer (alle de store, europæiske monarker var Dronning Victorias slægtninge). Efter flere uoverensstemmelser krævede Wilhelm II den 18. marts 1890 Bismarcks tilbagetræden.

Kort tid før sin død den 28. juli 1898 advarede Bismarck om en kommende krig i Europa og erklærede:

Skulle der komme endnu en krig i Europa, så vil den udspringe af en eller anden forbandet tåbelighed på Balkan.

Han anså den 29-årige, nye Kaiser for at være en fremfusende krigsmager, der snart ville bryde Bismarcks omhyggeligt udvirkede samarbejde med Rusland ved at søge konfrontation. Bismarck havde fuldstændigt ret.

Bismarck var desuden udmærket klar over de britiske intriger for at holde Tyskland ude af den russisk-tysk-franske antikrigs-alliance, som var blevet promoveret af både Witte og den franske udenrigsminister Gabriel Hanotaux efter fjernelsen af Bismarck. Idéen om en sådan anti-britisk trepartsalliance havde været hjertet i

Bismarcks eget kontinentale diplomati, der havde til hensigt at forsikre Rusland om, at der ikke ville være nogen tysk støtte til nogen som helst østrig-ungarske intriger imod Rusland. Uden denne tyske støtte bevarede en skrøbelig fred på det europæiske kontinent, der ikke alene holdt i årtier, men også muliggjorde ambitiøse jernbaneprojekter, fra Berlin-til-Baghdad-jernbanen og til den Transsibiriske Jernbane.

Kaiser Wilhelm II, der i alle væsentlige henseender var en let manipulerbar tåbe for Prins Edward Albert, blev manipuleret til at holde Tyskland ude af den holdbare alliance med Frankrig og Rusland, som rent faktisk var i Tysklands vitale interesse.

Edward Albert (senere Kong Edward VII) helligede hele sin indsats hen imod at isolere og omringe Tyskland. Til dette formål skabte han ved manipulation en række »små krige« i hele Eurasien, fra Balkan til Fjernøsten. Robert Blatchford skrev i *Daily Mail* den 14. december 1909:

... kongen og hans rådgivere har anstrengt den sidste nerve for at etablere aftaler med Rusland og med Italien; og har dannet en aftale med Frankrig, så vel som også med Japan. Hvorfor? For at isolere Tyskland.

I et flygtigt øjeblik umiddelbart før, Første Verdenskrig rent formelt brød ud i august 1914, indså Kaiser Wilhelm II, hvad det var, Bismarck havde advaret om. Kejseren skrev:

England, Rusland og Frankrig er blevet indbyrdes enige om ... efter at have anlagt fundamentet til *casus foederis* (alliancens sag) mod os gennem Østrig ... at anvende den østrigsk-serbiske konflikt som påskud til at føre en udslettelseskrig imod os ... Det er den virkelige, nøgne situation, der langsomt og udspekuleret er igangsat af Edward VII og ... slutteligt bragt til fuldendelse af Georg V ... Så den berømte omringning af Tyskland er endeligt blevet til en kendsgerning, til trods for alle vore politikeres og diplomaters indsats for at forhindre det. Nettet er pludseligt blevet kastet over vore hoveder, og England høster med et hånligt smil den mest fremragende succes af sin rent anti-tyske verdenspolitik, som det vedvarende har forfulgt, og mod hvilken vi har vist os at være hjælpeløse, alt imens England vrider vore næser rundt i vor politiske og økonomiske ødelæggelse, der kom ud af vor troskab over for Østrig, mens vi vrider os isoleret i reden.

Fyringen af Bismarck, der forankrede fred og stabilitet på det europæiske kontinent gennem en krigsforebyggende alliance med Rusland, og som havde spillet en mesterlig, strategisk krig mod England på begge sider Atlanten, var i virkeligheden det første skud i et århundrede med krig.

Denne artikel forekommer første gang i Executive Intelligence Review (EIR) 12. juni, 2015. Artiklen har ikke tidligere været udgivet på dansk.